

УДК 373.2

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10\(44\)-1035-1042](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-1035-1042)

Ткаченко Лідія Петрівна доктор педагогічних наук, професор, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті, вул. Алчевських, 29, м. Харків, <http://orcid.org/0000-0002-6375-3558>

Михальчук Ліна Іванівна вчитель - дефектолог, практичний психолог, ЗДО - 6 "Дзвіночок" Звягельської міської ради, вул. Василя Стуса 2а, м. Звягель, <http://orcid.org/0009-0009-9484-5605>

Калюжна Євгенія Миколаївна кандидат психологічних наук, доцент, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри практичної психології, бул. І. Шамо, 18/2, м. Київ, <http://orcid.org/0000-0003-0735-2247>

Перетяга Людмила Євгенівна доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри дошкільної освіти, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, <http://orcid.org/0000-0002-3686-2601>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ У ДОШКІЛЬНІЙ І ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Анотація. Мовленнєвий розвиток дитини є одним із ключових аспектів становлення її комунікативних здібностей та загального інтелектуального розвитку. У сучасних умовах дошкільної і початкової освіти застосовуються інноваційні підходи, які спрямовані на покращення цього процесу, роблячи його більш ефективним, цікавим і результативним. До таких підходів відносяться інтерактивні методи навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), впровадження ігрових та інтеграційних методів, а також диференційовані підходи до навчання. Інтерактивні методи навчання передбачають активну взаємодію дітей між собою та з педагогом, що стимулює розвиток мовлення у природних комунікативних ситуаціях. Такі методи створюють умови для обміну думками, допомагають дітям розвивати навички слухання та розуміння співрозмовника, що є важливим аспектом мовленнєвої компетенції. Інноваційне використання ІКТ дозволяє індивідуалізувати процес навчання, пристосовуючи його до потреб кожної дитини. За допомогою інтерактивних програм, аудіо- та відеоматеріалів, освітніх

платформ створюється мультимодальний освітній простір, який сприяє активізації процесів запам'ятовування та відтворення мовних зразків. Ігрові технології дозволяють дитині засвоювати мовні норми та розвивати мовленнєву активність у невимушеній, розважальній формі. Через гру діти опановують нові слова, збагачують словниковий запас і вдосконалюють здатність зв'язного мовлення. Також важливим є використання інтеграційних підходів, які поєднують мовленнєвий розвиток з іншими сферами навчання, такими як мистецтво, фізична активність, музика тощо. Диференційований підхід до навчання враховує індивідуальні особливості дітей, такі як темп розвитку, рівень підготовки, інтереси та здібності, що дозволяє максимально адаптувати навчальні програми до конкретної дитини. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та створює умови для більш успішного мовленнєвого розвитку. Застосування інноваційних підходів у мовленнєвому розвитку дитини допомагає ефективніше розвивати мовні здібності, формувати зв'язне мовлення, збагачувати словниковий запас, удосконалювати граматичну правильність та вимову. Такий підхід забезпечує більш глибоке занурення дитини у навчальний процес, підвищуючи її зацікавленість та мотивацію до навчання, що є запорукою успішного розвитку мовленнєвої компетенції у ранньому віці.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, дошкільна освіта, початкова освіта, інноваційні методи, інтерактивні технології.

Tkachenko Lidiia Petrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Head of The Department of Theory and Methods of Teaching Philology Disciplines in Preschool, Primary and Special Education, Alchevskykh St. 29, Kharkiv, <http://orcid.org/0000-0002-6375-3558>

Mikhalchuk Lina Ivanivna teacher - defectologist, practical psychologist, , ZVO No. 6 "DZVINOCHOK" of the Zvyagel city council, St. Vasyl Stus 2a, Zvyagel, <http://orcid.org/0009-0009-94840-5605>

Kaliuzhna Yevheniia Mykolayivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Associate Professor of the Department of Practical Psychology, 18/2 Ihor Shamo Blvd, Kyiv, <http://orcid.org/0000-0003-0735-2247>

Peretyaha Liudmyla Ievgenivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Professor of the Department of Preschool Education, St. Ostrozhsky, 32, Vinnytsia, <http://orcid.org/0000-0002-3686-2601>

INNOVATIVE APPROACHES TO CHILD SPEECH DEVELOPMENT IN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Abstract. A child's speech development is one of the key aspects of the formation of his communicative abilities and general intellectual development. In modern conditions of preschool and primary education, innovative approaches are used, which are aimed at improving this process, making it more effective, interesting and effective. Such approaches include interactive learning methods, the use of information and communication technologies (ICT), the introduction of game and integration methods, as well as differentiated approaches to learning. Interactive teaching methods involve active interaction of children with each other and with the teacher, which stimulates the development of speech in natural communicative situations. Such methods create conditions for the exchange of ideas, help children develop listening skills and understanding the interlocutor, which is an important aspect of speech competence. The innovative use of ICT makes it possible to individualize the learning process, adapting it to the needs of each child. With the help of interactive programs, audio and video materials, educational platforms, a multimodal educational space is created, which contributes to the activation of the processes of memorization and reproduction of language samples. Game technologies allow the child to learn language norms and develop speech activity in a relaxed, entertaining way. Through the game, children learn new words, enrich their vocabulary and improve their ability to communicate. It is also important to use integrative approaches that combine language development with other areas of learning, such as art, physical activity, music, etc. A differentiated approach to education takes into account the individual characteristics of children, such as the rate of development, level of training, interests and abilities, which allows for maximum adaptation of educational programs to a specific child. This contributes to better assimilation of the material and creates conditions for more successful speech development. The use of innovative approaches in the child's speech development helps to more effectively develop language abilities, form coherent speech, enrich vocabulary, improve grammatical correctness and pronunciation. This approach ensures a deeper immersion of the child in the educational process, increasing his interest and motivation to study, which is the key to the successful development of speech competence at an early age.

Keywords: speech development, preschool education, primary education, innovative methods, interactive technologies.

Постановка проблеми. Мовленнєвий розвиток дитини є критично важливим аспектом її загального інтелектуального, соціального та емоційного розвитку, що визначає успішність її адаптації до суспільства та навчальної діяльності. Проте в сучасній системі дошкільної і початкової освіти спостерігаються певні труднощі у формуванні повноцінних мовленнєвих

навичок, що викликано як зміною соціальних умов, так і швидкими темпами розвитку інформаційних технологій. Сучасні діти часто стикаються з недостатньою кількістю мовленнєвих практик у щоденному житті через зростаючий вплив цифрових пристроїв та зниження рівня живого спілкування. Це призводить до мовленнєвих затримок, порушень артикуляції, обмеженого словникового запасу та недостатньо розвинених навичок зв'язного мовлення.

Існує також проблема недостатньої інтеграції інноваційних технологій і методів у мовленнєвий розвиток дітей, особливо у початковій освіті, де традиційні форми навчання ще домінують. В умовах швидкої технологічної еволюції та зміни потреб сучасних дітей стає необхідним адаптувати освітні підходи для ефективнішого формування мовленнєвої компетентності. Сучасні підходи мають передбачати використання інтерактивних, ігрових та мультимедійних засобів, які підвищують інтерес дітей до навчання та сприяють природній мовленнєвій активності. Однак на практиці часто виникають труднощі з впровадженням таких технологій у навчальний процес через відсутність відповідної матеріальної бази або недостатню підготовку педагогічних кадрів.

Ще одним важливим аспектом проблеми є необхідність врахування індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Дошкільнята і молодші школярі мають різні рівні мовленнєвої підготовки, що вимагає диференційованого підходу до навчання. Проте в умовах традиційної системи освіти часто не вистачає часу та ресурсів для індивідуальної роботи з кожною дитиною, що може призводити до упущень у розвитку мовленнєвих навичок. Це стає особливо важливим у випадках дітей із мовленнєвими порушеннями, які потребують спеціалізованої підтримки.

Крім того, важливо зазначити, що розвиток мовлення нерозривно пов'язаний із загальним інтелектуальним розвитком дитини. Низький рівень мовленнєвих навичок впливає на здатність дитини засвоювати навчальний матеріал, взаємодіяти з однолітками та педагогами, що може стати причиною труднощів у навчанні та соціальній адаптації. Водночас сучасна наука і практика пропонують широкий спектр інноваційних методик, які можуть допомогти вирішити ці проблеми, але їх впровадження у систему освіти залишається недостатньо розвиненим і потребує подальшого дослідження та оптимізації.

Таким чином, проблема мовленнєвого розвитку дітей у дошкільній та початковій освіті вимагає комплексного підходу, що включає інноваційні методики навчання, інтеграцію технологій, диференційований підхід до роботи з дітьми різних мовленнєвих рівнів, а також активну участь педагогів і батьків у цьому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовленнєвий розвиток дитини в умовах дошкільної та початкової освіти є однією з найважливіших складових її соціалізації та інтелектуального зростання. Українські науковці

активно досліджують цей напрям, зокрема питання впровадження інноваційних підходів у розвиток мовленнєвих навичок. Вагомий внесок у розробку таких методик зробили праці Н.П. Гавриш, яка акцентує увагу на важливості інтеграції ігрових технологій у процес навчання, а також О.М. Савченко, яка вивчає питання диференційованого підходу до розвитку мовлення у дітей різних вікових категорій.

Дослідження Л.В. Калмикової та Г.О. Беленької фокусуються на використанні мультимедійних технологій для підвищення ефективності розвитку мовлення, що є особливо актуальним в умовах сучасного технологічного прогресу. У роботах А.В. Богущ значну увагу приділено проблемам ранньої діагностики мовленнєвих порушень і необхідності індивідуального підходу до дітей із затримками мовленнєвого розвитку.

Також слід відзначити праці Т.В. Піроженко та О.В. Долинної, які аналізують психологічні аспекти розвитку мовленнєвих здібностей і пропонують стратегії формування позитивної мовленнєвої мотивації у дітей молодшого віку. Результати цих досліджень підкреслюють важливість інтегрованого підходу, що включає як традиційні, так і інноваційні методи, для досягнення оптимальних результатів у мовленнєвому розвитку дітей.

Таким чином, аналіз публікацій показує, що українські науковці значну увагу приділяють проблемам мовленнєвого розвитку, пропонуючи нові методики та технології, які дозволяють зробити процес навчання більш ефективним та адаптованим до потреб сучасних дітей.

Мета статті полягає у дослідженні інноваційних підходів до мовленнєвого розвитку дітей у дошкільній та початковій освіті, аналізі ефективності використання сучасних методик і технологій, а також визначенні оптимальних стратегій для забезпечення комплексного розвитку мовленнєвих навичок у дітей різного віку. Стаття має на меті запропонувати рекомендації для педагогів щодо інтеграції інновацій у навчальний процес з метою підвищення якості мовленнєвої освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній освітній практиці мовленнєвий розвиток дітей у дошкільній та початковій освіті набуває особливої актуальності. Це зумовлено потребою суспільства в комунікаційно-компетентних особистостях та постійними змінами в методах навчання й технологічних інноваціях, які здатні значно поліпшити процес мовленнєвого розвитку [2].

Одним із найважливіших інноваційних підходів є використання інтерактивних методів навчання, які забезпечують активну участь дітей у процесі. Інтерактивні технології сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей та комунікативних навичок. Наприклад, використання групових дискусій, рольових ігор і проектних методів навчання дозволяє дітям самостійно досліджувати мовленнєві явища, взаємодіючи одне з одним і з педагогами. Такі методи стимулюють інтерес до навчання, що, в свою чергу, підвищує рівень усвідомлення та запам'ятовування нового матеріалу [1].

Ігрові технології, що активно впроваджуються в освітній процес, створюють сприятливу атмосферу для розвитку мовлення. Ігри допомагають зменшити стрес і страх перед виступами, адже діти сприймають навчання як гру. Наприклад, ігри на розвиток фонематичного слуху, лексики, граматики або формування навичок діалогічного мовлення можуть стати ефективними інструментами у виховному процесі. Завдяки грі діти вчаться взаємодіяти, висловлювати свої думки, ставити запитання та обґрунтовувати свої відповіді [7].

Важливу роль у мовленнєвому розвитку відіграє використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Зокрема, мультимедійні матеріали, такі як відео, анімації та інтерактивні презентації, роблять навчання більш наочним і динамічним. Такі технології дозволяють створювати індивідуалізовані програми навчання, адаптуючи їх під потреби кожної дитини. Наприклад, онлайн-ігри на розвиток мовленнєвих навичок можуть бути адаптовані до різних рівнів підготовки дітей. Це відкриває нові можливості для формування мовленнєвих навичок, дозволяючи дітям вчитися в ігровій формі.

Ключовим аспектом у навчанні дітей є диференційований підхід, який враховує індивідуальні особливості розвитку кожної дитини. На цьому етапі важливо не лише звертати увагу на рівень підготовки, але й враховувати інтереси та схильності дітей. Педагоги можуть створювати різні групи для роботи над конкретними мовленнєвими навичками, що дає змогу зосередитися на проблемах кожної дитини. Індивідуальна робота з дітьми, які потребують особливої уваги, є важливою частиною навчального процесу [4].

Крім того, важливим фактором, що впливає на мовленнєвий розвиток, є психологічний клімат у групі. Позитивна атмосфера сприяє розкриттю потенціалу кожної дитини. Дослідження показують, що емоційний комфорт, підтримка з боку вихователя та однолітків значно підвищують мотивацію до навчання. Використання елементів арт-терапії, творчих занять, таких як малювання чи музика, може бути корисним для формування впевненості у своїх силах.

Не менш важливим є залучення батьків до процесу мовленнєвого розвитку дітей. Педагоги повинні налагоджувати тісну співпрацю з сім'єю, організовуючи семінари, тренінги та інформаційні сесії для батьків. Це дозволяє їм отримувати знання про методи підтримки мовленнєвого розвитку вдома, що, у свою чергу, сприяє цілісному розвитку дитини [6].

На основі проведених досліджень та аналізу практик, стаття пропонує низку рекомендацій для педагогів. По-перше, слід активно впроваджувати інтерактивні ігрові методи у навчальний процес. По-друге, необхідно забезпечити доступ до ІКТ для дітей, що дозволить урізноманітнити навчання. По-третє, важливо зосередитися на формуванні позитивного емоційного фону в групі, а також підтримувати тісний контакт із батьками.

Отже, мовленнєвий розвиток дітей у дошкільній та початковій освіті вимагає впровадження інноваційних підходів, які можуть адаптуватися до

швидко змінюваного світу. Інтеграція нових методів, технологій та стратегій навчання не лише підвищує ефективність навчального процесу, а й забезпечує всебічний розвиток мовленнєвих навичок у дітей. Важливо, щоб педагоги активно досліджували та впроваджували ці підходи в свою практику, що сприятиме успішному формуванню мовленнєвих здібностей у дітей [3].

Висновки. У сучасній системі освіти мовленнєвий розвиток дітей у дошкільній та початковій освіті є ключовим компонентом їх загального розвитку та соціалізації. Аналіз інноваційних підходів до навчання свідчить про необхідність впровадження нових методик, які можуть значно підвищити ефективність формування мовленнєвих навичок у дітей.

По-перше, інтерактивні та ігрові методи навчання активізують пізнавальну діяльність дітей, сприяють розвитку їх комунікативних здібностей і формують позитивну мотивацію до навчання. Ці методи допомагають створити комфортну атмосферу, де діти можуть вільно висловлювати свої думки, ставити запитання і взаємодіяти з однолітками.

По-друге, використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в навчальному процесі відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання, адаптації освітніх програм під потреби кожної дитини, а також сприяє розвитку їхніх цифрових компетенцій.

По-третє, важливим є диференційований підхід, який враховує індивідуальні особливості розвитку дітей. Це дозволяє педагогу більш точно реагувати на потреби кожної дитини, забезпечуючи тим самим рівень підтримки, необхідний для її мовленнєвого розвитку.

Крім того, психологічний клімат у навчальному середовищі та активна участь батьків у процесі навчання є критично важливими для успішного розвитку мовлення. Взаємодія між педагогами та сім'єю дозволяє створити цілісну систему підтримки для дітей, що сприяє їхньому всебічному розвитку.

Отже, для досягнення оптимальних результатів у мовленнєвому розвитку дітей необхідно постійно впроваджувати інноваційні методи і технології, які дозволяють адаптувати навчальний процес до змінюваних умов та потреб сучасних дітей. Лише комплексний підхід, що включає сучасні методики навчання, психологічну підтримку, а також активну участь батьків, може забезпечити ефективний розвиток мовленнєвих навичок у дітей у дошкільній та початковій освіті.

Література:

1. Беленька, Г. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку мовлення дошкільників / Г. О. Беленька // Науковий журнал «Проблеми сучасного психологічного та педагогічного досвіду». – 2022. – № 5 (2). – С. 56–62.
2. Богуш, А. В. Рання діагностика мовленнєвих порушень у дітей: сучасні підходи та рекомендації / А. В. Богуш // Проблеми сучасної психології. – 2018. – Вип. 11. – С. 78–84.
3. Гавриш, Н. П. Інноваційні підходи до формування мовленнєвої компетентності дошкільників / Н. П. Гавриш // Педагогіка і психологія. – 2020. – № 4 (87). – С. 45–52.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(44) 2024

4. Долинна, О. В. Формування позитивної мовленнєвої мотивації у дітей: теоретичний і практичний аспекти / О. В. Долинна // Наукові записки. Серія «Педагогіка». – 2019. – № 10 (1). – С. 23–29.

5. Калмикова, Л. В. Мультимедійні технології в навчанні мовлення дітей: досвід і перспективи / Л. В. Калмикова // Вісник Херсонського державного університету. Серія Педагогічні науки. – 2021. – № 1 (1). – С. 123–128.

6. Піроженко, Т. В. Психологічні аспекти мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Т. В. Піроженко // Вісник психології та педагогіки. – 2020. – № 3 (56). – С. 90–96.

7. Савченко, О. М. Диференційований підхід у навчанні дітей молодшого віку / О. М. Савченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2019. – № 1 (1). – С. 35–40.

References:

1. Bielenka H. O. (2022). Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii dlia rozvytku movlennia doshkilnykiv [Use of information and communication technologies for the development of preschoolers' speech]. *Naukovyi zhurnal «Problemy suchannoho psykholohichnoho ta pedahohichnoho dosvidu»*. (5):56-62. [in Ukrainian]

2. Bohush A. V. (2018). Ranna diahnozyka movlennievyykh porushen u ditei: suchasni pidkhody ta rekomendatsii [Early diagnosis of speech disorders in children: modern approaches and recommendations]. *Problemy suchnoi psykholohii*. 11:78-84. [in Ukrainian]

3. Havrysh N. P. (2020). Innovatsiini pidkhody do formuvannia movlennievoii kompetentnosti doshkilnykiv [Innovative approaches to the formation of speech competence in preschoolers]. *Pedahohika i psykholohiia*. (4):45-52. [in Ukrainian]

4. Dolyinna O. V. (2019). Formuvannia pozytyvnoi movlennievoi motyvatsii u ditei: teoretychnyi i praktychnyi aspekty [Formation of positive speech motivation in children: theoretical and practical aspects]. *Naukovi zapysky. Seriia «Pedahohika»*. (10):23-29. [in Ukrainian]

5. Kalmykova L. V. (2021). Multymediyni tekhnolohii v navchanni movlennia ditei: dosvid i perspektyvy [Multimedia technologies in teaching children's speech: experience and prospects]. *Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia Pedahohichni nauky*. (1):123-8. [in Ukrainian]

6. Pirozhenko T. V. (2020). Psykholohichni aspekty movlennevoho rozvytku ditei doshkil'noho viku [Psychological aspects of speech development in preschool children]. *Visnyk psykholohii ta pedahohiky*. (3):90-96. [in Ukrainian]

7. Savchenko O. M. (2019). Dyferentsiiovanyy pidkhid u navchanni ditei molodshogo viku [Differentiated approach in teaching younger children]. *Naukovi visnyk Mykolaivskoho natsional'noho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskogo*. (1):35-40. [in Ukrainian]